

МИНКО НИКОЛОВ

За първи път нашето списание загражда в траурна рамка името на свой редактор. Трагичните обстоятелства наложиха това да бъде името на най-младия член на ръководството на „Литературна мисъл“, който с не-обичайна добросъвестност и вецина допринасяше години наред за развоя на списанието.

За всички нас, които деляхме делниците си с него, бе непоносимо тежко да загубим човека, на чиято отзивчивост и принципиалност сме винаги толкова разчитали. Но още по-тежка е загубата за българското литературознание, на което Минко Николов бе най-значителната надежда.

Роден през 1929 г. в будния планински град Троян, Минко Николов проявява още в най-ранна възраст литературните си заложби. Отначало до читателите достигат възторжените, малко непохватни, но напълно съзвучни с времето и възрастта му стихове на провинциалния юноша, който по-сетне, през първите курсове на следването си във Филологическия факултет на Софийския университет изяви и истинската си дарба — рядката дарба на литературен критик и изследовател. Когато през 1955 г. Минко Николов се изправи на катедрата, за да защити кандидатската си дисертация върху творчеството на Христо Смирненски, той беше вече изграден научен работник със завидни за възрастта си постижения. Заредиха се за него години на усиlena и плодотворна работа като редактор, доцент по българска литература в Хумболдтовия университет — Берлин и старши научен сътрудник в Института за литература на Българската академия на науките. Годините, през които Минко Николов доби творческата си зрялост, съвпаднаха с времето, в което и нашето литературознание, отгърсило се от дребнавата опека на догматизма и администраторщината, направи първите си не много големи, но решителни крачки напред към действително научното осмисляне на националния ни литературен опит. И когато се запитахме, с какво помладото поколение литературни критици и изследователи помогна за успеха на тези обновителни усилия, отговорът ни ще се позове най-напред и преди всичко на творческото дело на Минко Николов. Необяснимата за нас смърт го отне в навечерието на Новата година, когато хората са така снизходителни към своите надежди. Отне го на нашата литературна наука и критика, когато той ѝ беше най-необходим.

Минко Николов остави няколко книги и множество статии по въпроси на литературното ни минало, на съвременното ни творчество и на западноевропейската литература. Чужд на конюнктурните пристрастия, в книгите си за Христо Смирненски той бе един от първите, които трезво и научно обосновава се опълчиха на примитивното схващане за възможностите и характера на социалистическия реализъм в литературата — схващане, което, въпреки халостната пукотевица от страна на неговите застъпници, беше в състояние само да изложи на опасност нашата идеологическа борба, да пред-

извика несправедливи подозрения и обидно недоверие към нея. Усилията на Минко Николов да разкрие чрез сериозен научен анализ естетическото богатство на социалистическата художествена литература бяха проникнати от съзнанието, че така се поставят под прицел двете най-застрашителни противодействия на нашата култура: буржоазното влияние отвън и домораслото тесногърдие „отвътре“.

В книгата си за Бертолт Брехт — първа у нас за творчеството на този най-значителен социалистически поет и драматург през последните три десетилетия — Минко Николов се зае не само със задачата да запознае нашия читател с едно ново художествено явление. Талантливият литератор преследваше настойчиво и уверено, но неприбързано и спокойно, научно последователно, но не и без вътрешен патос, отново целта да докаже колко широки и многообразни са възможностите за художествена проява на марксистко-ленинския светоглед. Минко Николов направи много за разсейване на предубежденията спрямо засилващата се интелектуалност в прогресивното художествено творчество — предубеждения, облагодетелстващи не толкова емоционалната непосредственост, колкото мелодраматизма и илюстративността в съвременната литература. Неговото едва започнало изследване върху Томас Ман трябваше да продължи усилията му за научно осветляване на напредничавия „интелектуализъм“ в съвременното художествено творчество.

Но Минко Николов имаше напълно ясна представа и за „опаката“ страна на интелектуалистката вълна в модерното изкуство. Той не само държеше постоянно сметка за двоякостта на това явление, което, от една страна, догонваше напредъка на „научната епоха“, но от друга, бе болезнено свързано с гибелните вътрешни конфликти на късното буржоазно общество; той написа и специална книга за кризата на съвременния западноевропейски роман, в която изтъква този въпрос от ръцете на некомпетентни, лековати критици, за да го постави за първи път у нас под оптичката леца на научния наблюдател. Тъкмо отговорността на подобна задача застави Минко Николов до последните дни на живота си да размишлява върху тези толкова важни въпроси на нашето съвремие, да усъвършенствува научния си анализ, да допълва, доаргументира и — когато се наложи — да поправя някои предишни свои изводи. Той беше замислил нова книга за кризата в модерния роман и усилено работеше върху нея. Дори в последните планове на „Литературна мисъл“ могат да се прочетат заглавията на няколко глави от тази книга, които възнамерявахме да публикуваме.

Преди по-малко от две години по витрините на книжарниците можеше да се види една неголяма по обем, но голяма по значение литературна монография — книгата на Минко Николов върху творчеството на Антон Страшимиров. Един от най-противоречивите и неспокойни български писатели бе „портретуван“ с изключителна вещина и правдивост от един между най-задълбочените български литератори. Само монографията за Антон Страшимиров е достатъчна, за да наредим Минко Николов сред най-изтъкнатите литературни историци у нас.

Той не споделяше възгледа за литературната критика като „себеизява на критика“. Но това ни най-малко не му попречи да бъде най-изявеният и безспорен критик от по-младото поколение в нашата литература. Минко Николов притежаваше всичко, което може да си пожелае един литературен критик — усет за изящество, значителна култура, широта на интересите, за които нямаше непреодолими прагове в различните области на философията и обществознанието, уважение към чуждия труд, отзивчивост към творческата съдба и нетърпимост към пошлостта, независимо от това как тя

ще бъде прекостюмирана. Но преди всичко — задълбочена мисъл. Минко Николов живееше не с „впечатления“, а с проблемите на нашата съвременна литература. В критическите му статии се срецаше не с неговите временни предпочитания, а с промислените му гледища върху творческия развой. Затова тези статии и отзиви, написани живо, образно, с тънък вкус, не рискуаха никога да предизвикат впечатление за предвзетост и показност. Той беше не от онези критици, които четеш с удоволствие, дори с увлечение, но за които накрая си казваш: „Какво пък, може и така да се пише!“ Той беше от критиците, чиито редове четеш с нетърпение, за да дойдеш до извода: „Трябва така да се пише!“

С литературното си дело Минко Николов остави голям пример за нашите критици и изследователи от по-младите поколения. Всичко, каквото той постигна, бе съзвучно с обновителния процес в нашето литературознание. Затова неговият пример принадлежи не на спомените, а на задълженията.

ЛИТЕРАТУРНА МИСЪЛ